

Dr. P.C. de Brouwer en Tilburg

Bas Aarts*

De naam van dr. Petrus Cornelis de Brouwer (1874-1961) heeft een bekende klank in Hilvarenbeek, waar hij geboren werd als zoon van een leerlooier/onderwijzer, waar hij zich weer vestigde na zijn pensionering in 1939 en er de plaatselijke Heemkundige Kring mee van de grond tilde. Daarnaast roept in Noord-Brabant als geheel de naam van P.C. de Brouwer voor velen de weerklank op van het Brabants Studentengilde van O.L. Vrouw; tijdschrift en stichting *Brabantia Nostra*; de roep om gelijkberechtiging, om emancipatie, om een einde aan als zodanig gevoelde achterstand ten opzichte van *Holland*. Voor velen is daarbij De Brouwer tevens bijna synoniem met het kleurrijk herleven van de Brabantse Schuttersgilden.

Tussen Hilvarenbeek en Brabant in ligt zijn betekenis voor Tilburg, woon- en werkplaats van 1892 tot 1939. Hierbij is zijn bemoeienis met oprichting en uitgroei van het R.K. Gymnasium tot St. Odulphuslyceum nog het meest bekende aspect. Daarnaast kunnen oudere Tilburgers zich misschien nog de talrijke moraliserende stukjes herinneren, die hij jarenlang, vaak wekelijks, neerschreef voor *Roomsch Leven*¹⁾. En in dit tijdschrift *Tilburg* werd reeds eerder zijn rol onderstreept bij de oprichting in 1913 van de R.K. Woningbouwvereniging St. Joseph.²⁾ Minder bekend en enigszins onderschat m.i. is zijn betekenis in verband met de strijd om de Katholieke Universiteit, die hij zich reeds in 1911 in Tilburg indacht en dientengevolge zijn rol in de vroege geschiedenis van de Katholieke Leergangen.

Vanuit recent onderzoek naar leven en werk van dr. P.C. de Brouwer³⁾ wordt hier getracht een beknopt overzicht te geven van De Brouwers activiteiten in verband met het Tilburg van de eerste helft van de 20e eeuw.

Afb. 1 Pater Respicius de Brouwer in 1909 (coll. Fraters Tilburg).

'De Paterschool'

P.C. de Brouwer trad na het internaat in bij de pauselijke Congregatie der Fraters van O.L. Vrouw van Barmhartigheid. Hij werd hier Pater M.(aria) Respicius de Brouwer na zijn priesterwijding in 1897.

De jonge pater kreeg pastorale zielzorg te verrichten in de rectorale hulpkerk van de Gasthuisstraat (*in de Locht*). Zijn capaciteiten en interesses werden spoedig gericht op het brengen van de traditionele onderwijsactiviteiten van de Congregatie tot een hoger plan door de oprichting van een zgn. progymnasium. In september 1899 ging die voor Tilburg nieuwe school van start met tien leerlingen in een spreekkamer bij de fraters. Officieel onder pater-superior De Beer als rector en pater Hadrianus Zweers als conrector. We mogen echter aannemen dat het organisatorisch werk voornamelijk neer-

* Hilvarenbeek 1947. Oud-Odulphiaan. 1970 MO-B Geschiedenis. 1988 Doctoraal Geschiedenis. Werkzaam in het voortgezet onderwijs. Diverse publicaties op regionaal-historisch en castellologisch gebied.

kwam op de schouders van pater Respicius, die dan ook per 30 mei 1900 als nieuwe rector aangesteld werd.

De school bood in het bijzonder werk aan een groep jonge paters waarvan er verschillende binnen de congregatie behoorden tot een *nieuwe verlichting* of *oppositiegroep*, waarvan het priesterlijk hoogheidsideaal ging botsen met het indertijd door pastoor Zwijssen (1844) verlangde gelijkheidsprincipe voor paters en fraters en met de geldende streng-ascetische uitleg van de congregatieregels. Het hiermee aangestipte *orde-probleem* staat bekend als *de paterskwestie*, welke nog voor de nodige deining zou zorgen binnen de congregatie.

Hoewel de school vanaf 1907 alle priesterstudenten van de congregatie opving, werd er tegelijk ingespeeld (vanaf 1901 als R.K. Gymnasium) op de onderwijsbehoefte in een snel groeiende stad als Tilburg. Voor de wet was de groep lesgevende paters (waaronder ook 'P.C.'s broer Harrie de Brouwer) niet bevoegd, hetgeen de toekomst ongewis maakte. Daarom moest rector De Brouwer weer student worden en werd hij, ondanks een exacte gerichtheid, door zijn superieuren (volgens de overlevering) op de Klassieken gezet aan de Rijksuniversiteit in Utrecht. Tussen het zelf lesgeven door deed hij daar als spoorstudent zijn examens, gevolgd door een promotie *cum laude* in december 1911. Zijn bevoegdheid en die van anderen leverden voor de school de erkenning op als officieel gymnasium (1911), en daarmee werd deze het eerste katholieke van die aard in Noord-Brabant.

Het katholicisme dat dit R.K.Gymnasium vanuit de congregatie uitstraalde kan omschreven worden als integralistisch. Daarbij ging het vooral om het accentueren van een afweerhouding, het strikt beschermen van de eigen groep binnen de eigen organisatie en af-

keer van samenwerking met andersdenkenden. Als zodanig een reactie op het katholiek modernisme, dat men te open vond staan voor het 19e-eeuws liberalisme, dat burgerij en ambtenarij *besmette*, en het ontluikend socialisme, dat zich vooral richtte op het groeiend aantal arbeiders.

Zonder te willen generaliseren vertoont het publiekelijk optreden van rector De Brouwer ook duidelijk trekken van dit integralisme. Een goed voorbeeld ervan vormt m.i. zijn snelle reactie in november 1912 op het oprichten van een afdeling van de (neutrale) Nederlandse Padvinders Organisatie (NPO) o.l.v. J.P. Boots en met steun van het gemeentebestuur. Begeleid door een niet altijd even heldere polemiek in de *Nieuwe Tilburgsche Courant* werd er onmiddellijk een eigen *R.K. Padvinders*-vereniging voor Tilburg uit de grond gestampt. Dit alles om het *algemeene* buiten de deur te kunnen houden en te streven naar, ook in padvinderszaken, een *beginsel-doorvoeren in heel het leven*. Ten koste van de NPO-afdeling ontwikkelde de 'R.K.Padvinders'-beweging (tevens voorloper voor heel katholiek Nederland) zich voorspoedig voor Tilburgse jongens uit vooral *den meer netten stand*.⁴⁾

Enigszins passend in deze lijn ligt het ontstaan in 1913 van de R.K. Openbare Leeszaal, onlangs herdacht⁵⁾, waarbij weliswaar niet-katholieken als leden-abonnees konden toetreden, maar voorop stond het weren ook hier van *neutrale* c.q. socialistische invloed. Voor deze instelling vervulde dr. P.C. de Brouwer van 1922-1939 de voor toen als onmisbaar geachte rol van censor.

Die voor de tijdsgeest en persoon van De Brouwer zo kenmerkende felle afweerhouding betekende in ieder geval bij hem geen verstarring naar binnen toe, geen conservatisme binnen de eigen groep.

Naast zijn zorg voor het voortgezet onderwijs mogen we immers wijzen op zijn rol bij het tot stand komen van de Tilburgse Volkshogeschool de *Kleine Academie* in 1915. Hij en andere prominenten verzorgden hiervoor lezingencycli met een direct emanciperend doel voor ogen, gericht op het wat grotere publiek.

De 'paterskwestie'

De hierboven al even aangestipte *paterskwestie* explodeerde tijdens de Eerste Wereldoorlog. Paters van de *andere richting* (d.w.z. de eerder genoemde *oppositiegroep*) maakten sinds 1909 deel uit van het hoofdbestuur (generale raad) van de congregatie en vormden vanaf 1912 zonder mer de leiding toen pater B. Verhoeven gekozen werd tot superior-generaal en pater Respicius de Brouwer tot eerste assistent (vicarius). De

Afb. 2 De Brouwer en het bestuur van het Odulphuslyceum in 1917. P.C. de Brouwer was meer dan 40 jaar docent aan dit lyceum en zijn voorloper het R.K. Gymnasium. Hij vervulde ook de functie van rector (1900-1917) en moderator (1931-1932).

